372
TEMMUZ-AĞUSTOS 2013

MİMARLIK'tan

MİMARLIK MÜZESİNE DOĞRU

- Swiss Architecture Museum (S AM)

İNGİLİZCE ÖZET / ENGLISH SUMMARY

- MİMARLIK.372. July-August 2013

#DİRENGEZİPARKI 27 Mayıs 2013 ►►►

- Taleplerimiz haklıdır.. Hukukidir.. Meşrudur.. Ve çok basittir..
  Hazırlayanlar: N. Müge Cengizkan, Özge Şahin

#DİRENGEZİPARKI

- Başka Bir Kamusallık Mümkün! GEZİ PARKI!
  Behiç Ak, Mimar, Yazar, Çizer
- Taksim Gezi Parkı'nda Yeni Bir Siyaset Kültürü Uç Verdi
  İlhan Tekeli, Prof. Dr., ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü

MİMARLIK GÜNDEM

- Telif Haklarına Ne Oluyor?
  Doğan Tekeli, Dr., Y. Mühendis Mimar

GÜNCEL

- Atatürk Kültür Merkezi: Yirminci Yüzyıl Yapısının Yirmi Birinci Yüzyıla Taşınması Murat Tabanlıoğlu'nun *Mimarlık*'taki Yazısı Üzerine
  Bozkurt Güvenç, Prof. Dr., Hacettepe Üniversitesi, Emekli Öğretim Üyesi

ÖDÜL

- 2013 MIES VAN DER ROHE ÖDÜLÜ, HARPA - REYKJAVİK KONSER SALONU VE KONFERANS MERKEZİ'NE
- AĞA HAN MİMARLIK ÖDÜLLERİ'NDE FİNALE KALAN 20 PROJE BELİRLENDİ

MİMARLIK 50 YAŞINDA

- Yarım Yüzyıl ve Mimarlık Dergisi
  Haldun Ertekin, Mimarlık Dergisi, Ocak'80 – Mayıs'85 arasında Dergi Sahibi ve Yazı İşleri Müdürü

DOSYA

- Klimalı Mimarlık, Nereye?
  Dosya Editörü: Günkut Akın, Prof. Dr, Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü
- Modern Mimarlık ve Tropik Coğrafyalar
  Sibel Bozdoğan, Prof. Dr., Bilgi Ü., İç Mimarlık Bölümü; Harvard Ü., Mimarlık Bölümü
- AKDENİZ İKLİMİNDE MODERNİZM, MODERNİST İKLİMDE AKDENİZ: Yirminci Yüzyıl Katalan Mimarlığında Yerel Öğeler
  Burcu Kütükçüoğlu, Yrd. Doç. Dr., Bilgi Üniversitesi, İç Mimarlık Bölümü
- Santorini'de Kouvelas Evi ve Yeni Bir Yerelliğin Üretilmesi
  Günkut Akın, Prof. Dr., Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

DOSYA

Klimalı Mimarlık, Nereye?

Dosya Editörü: Günkut Akın, Prof. Dr, Bilgi Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

Bu dosyayı hazırlama düşüncesi geçen yazın en sıcak günlerinde başladı. Türkiye'nin enerji tüketim tarihinde rekor kırılmıştı. Bu yaz o rekoru aşacağız. Türkiye artık toplumsal ve politik standartlardaki tüm eksiklerine karşın büyüyen ekonomisi ve yükselen orta sınıfın tüketici davranışlarıyla gelişmiş ülkeler arasında görmek istiyor kendini. Bu tür ülkelerde enerjinin neredeyse yarısını binalar tüketiyor.(1)Enerji tüketimi mimarlığa ait bir konu. Ancak bu dosyada küresel ısınma veya hidroelektrik barajların yarattığı doğa tahribatı gibi alanlara girme niyetimiz yok. Ardındaki küresel kapitalizmin pazarıyla klima da bir polemik konusu yapılmayacak. Dosyanın kurcalamak istediği sorun niteliğe ait. Klima kullanımı veya bütünüyle klimaya dayalı bir iklimlendirme refleksinin, mimarlığın ve yaşamın niteliğini olumsuz etkilediğinden söz edilecek.

Geçen yaz güneydeki küçük ölçekli bir kıyı kentinde, evlerin büyük cam yüzeylerinin (!) sımsıkı kapalı olması dikkat çekiciydi. Akşam serinliğinde bile kapı pencere açılmıyordu. Zaten balkonlar ve verandalar kapatılmış, teraslara kat ilave edilmişti. Bahçelere yapılan eklerle evler büyütülmüştü. Daha önce, görev yaptığım Kıbrıs'taki bir üniversitede binaların dış çeperine bir buçuk metre mesafede ikinci bir boşluklu duvar inşa edilmişti. Bu duvar güneş doğrultusu hesaplanmadan yapıldığı için hiçbir engel oluşturmuyordu. Salt dekoratifti. Klimalar geç vakitlere kadar çalışıyordu. Ve sonra Kabataş İskelesi'ndeki o travma anı. Ağustos sıcağında sadece iki vasistası açılabilen koca bekleme salonunun içinde biriken sıcaklık ve nem görevlileri telaşlandırıp kapılar açılmasaydı durum ölümcül olabilirdi. İki uzun kenarıyla denize uzanan bir yolcu salonundan söz ediyoruz. Püfür püfür olabilirdi. Demek ki mimarlıkta bir sorun var. Daha temmuzda Polat Gökdeleni yanmıştı.(2) (**Resim 1**) "Akıllı bina" terimi bu yangınla gündelik dile taşındı. Kofraları attıran enerji tüketimi, onun akıllı olarak nitelenmesinde engel oluşturmadı. Enerji tüketimine eleştirel bakış gibi, sıradan doğal havalandırma bilgisi de gündemde değil artık. Sıfır yapı bilgisi ile ileri teknoloji arasına sıkışmış durumdayız. Birincisi işlemiyor, ikincisi gezegenimizin çevre sorunlarına kayıtsız bir dinazor.

Klima, gelişmiş mekanik sistemleri ithalat yoluyla kullanan kimi otel ve büro binaları dışında, 1970'lerde Türkiye'nin gündelik kullanımına girmeye başladı. 1971 yılında sıcak ve soğuk hava için "mini salon apareyleri" pazarlayan bir şirketin ilanında "Türkiye'de ilk defa!" açıklamasıyla karşılaşıyoruz. (**Resim 2**) Son on yılda giderek tırmanan klima kullanımı ise, talebi de aşan konut arzındaki artışa paralel. Klima tüm bu yeni apartman dairelerinin doğal aksesuarı. Ancak asıl artan orta sınıftır. Son on yılda orta sınıf, ideolojik yönelim ağırlığının değişiminden çok, asıl sayısal artışla artık yeni bir gerçeklik olarak ortaya çıkmıştır. "Tüketim ödüllü" bir toplum grubunun "aşırı konfor talebi"nin3 "meta"sıdır klima. Onun "havası yeter!" (**Resim 3**)

Kenneth Frampton otuz yıl önce ilk kez öne sürdüğü ve giderek sürdürülebilir mimarlık söylemiyle buluşan "eleştirel bölgeselcilik" adlı paradigmada, mimarlık ürününü otonom bir biçim olarak gören anlayışa karşı, "bölge"nin bilgisini önemseyen ve onun "evrensel" dediği türden teknik donanımdan uzak duran bir mimarlık önermişti. Bu aynı zamanda doğaya yakın olan yeni bir yaşam biçimi ve "yüksek düzeyde eleştirel bir bilinç" gerektiriyordu.(4) Frampton burada havalandırma ve ısı koşullarına uygun olarak boyutlandırılan pencereyi "yerel kültürün doğasını yansıtan" ancak "duygusal olmayan bir eleman" olarak tanımlıyordu. O bu paradigmayı modernlik içinde konumlandırdığı için, "duygusal" dediği salt biçimsel alıntılar ile arasına mesafe koyuyor ve "bölgesel" özellikleri nesnel-işlevsel bir düzlemde temellendirmek istiyordu. Onun klima üzerine söyledikleri bu bağlamda değerlendirilmelidir: "[...] açıkça, köklü bir kültürün asıl karşıtı her yerde karşımıza çıkan klimadır. Özel olan bir yeri ve ona ait mevsimsel değişimleri ifade etme kapasitesine sahip olan yerel iklimsel koşullara aldırmadan her zaman ve her yerde kullanılan klima… Nerede ortaya çıkarsa, sabit pencere ve uzaktan kumandalı klima sistemi biraraya gelip evrensel tekniğin tahakkümünü gösterirler."(5)

Sıcak iklimlerde mimarlığın biçim dili üzerine söylenebilecekler doğal olarak yalnızca pencereyle sınırlı değil. Hep söylenegelmiştir, bu tür bölgelerde evin korunaklı boyutları hiç de önem taşımaz, yaşam zaten dışarıda geçer diye. Bu görüş doğrudur da. Ancak sözkonusu bölgelere genellikle büyük kentlerden gelerek yazlık konut sahibi olan veya yerleşenlerden başlayarak yerli nüfusun barınma alışkanlıklarını da değiştiren yeni eğilim için dış mekânlar önemini yitirmiştir. Yukarıda değinildiği gibi, geniş verandalar kapatılmış, çardaklar kullanılmaz olmuş, teraslara su depoları ve güneş kolektörleri yerleştirilmiştir. Dekoratif balkonlar ortaya çıkmıştır. Zaten açılmayan pencerelere dışarıdan takılan pvc storlar kapalılık izlenimini arttırmaktadır. Kapalılık bu evlerin temel özelliğidir. Perdeler uçuşmamakta (**Resim 4**), panjurların ışık çizgileri içeriye düşmemekte, ağaçların hışırtısı duyulmamaktadır. Buna karşın bebekler artık pişik olmamakta, sivrisinek vızıltısı yok ve insanlar terlemiyor.

Açık mekânların yokluğu gölge yokluğu demek. Le Corbusier'nin ve Akdeniz çevresinden Güney Amerika'ya kadar ondan esinlenen mimarların güneş kontrol elemanları bunun ötesinde bir işleve sahipti. Binaya gölgeleriyle plastik etki sağlayan ve strüktürü ortaya çıkaran nesnelerdi onlar. (**Resim 5**) Le Corbusier, hep bildiğimiz gibi açık mekânları oluşturmak için prizmatik kütleleri oyuyordu. Ancak bu heykeltıraşlık uğraşının ardında ne kadar sağlam bir işlev düşüncesinin olduğu, Marsilya Konut Bloğu'nun batı cephesi için yaptığı araştırmada görülebilir. (**Resim 6**) Asma katlı cephelerin önündeki enli yatay beton plaklardan içeriye gelen ışık yaz, kış ve ekinoks dönemlerindeki güneş ışınlarının doğrultusuna göre kesit ve plan üzerinde gösterilmiş ve mekânın hangi bölümlerinin kaç saat boyunca güneşe maruz kalacağı hesaplanmıştır.

Dolu ve boş mekânların ışık gölge karşıtlığı ile kazandığı estetik boyut salt bir kompozisyon oyunu değil. Yapı onlarla strüktürel bir gerçekliğe ulaşıyor. (**Resim 7**) Frampton'ın yukarıda modern olduğunu söylediğim eleştirel bölgeselcilik paradigmasında tektoniği gündeme getirmesi, aslında öncelikle bir gerçeklik isteği. Ancak mimarlık ürününün şiiri de buradan çıkıyor. Nasıl taşıdığını kavrayarak, yer ve doğayla nasıl bütünleştiğini deneyimleyerek, gözlerimizi gölgenin derinliklerinde gezdirerek, dünyada barınmanın ve varolmanın ne demek olduğunu duyumsayabiliriz. Atektonik kapalı kabuk yeşil sertifikalı olsa ne olur, olmasa ne olur?

Frampton'ın önerisinde insan varlığına ait başka bir tasarım, mimarlığa ait şiirsel bir biçim dünyası ve tıpkı sürdürebilirlik paradigmasında olduğu gibi, doğayla dayanışan yeni bir
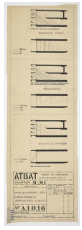
- Küresel Gereksinimlere Yerel Çözümler: İtalya'dan Bir Örnek, Frigerio Tasarım Grubu ve "Yavaş Mimarlık" Yöntemi
  Luca Orlandi, Yrd. Doç. Dr, İTÜ Mimarlık Bölümü

KIRDAN KENTTEN

- Tavlusun: Çok Kültürlü Bir Mimarlık Platformu
  Gonca Büyükmıhçı, Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

YARIŞMA

- Lüleburgaz Belediyesi Şehirlerarası Otobüs Terminali

MİMARLIK ELEŞTİRİSİ

- RASYONEL ÇİZGİ İÇİNDE "MİMARİ OYUNLAR": Vehbi Koç Vakfı Gölcük Ford Otosan Kültür ve Yaşam Merkezi
  Berin F. Gür, Doç. Dr., ODTÜ Mimarlık Bölümü

KORUMA YAŞATMA

- Vakıf Eserlerin Restorasyonu ve Üsküdar Selimiye Camisi
  Betül Ekimci, Araş. Gör. Dr., Anadolu Üniversitesi, Mimarlık Bölümü

YAYIN DEĞERLENDİRME

- Mimarlar Odası: Bir "Ruh" İşi..."Tanıklarından Mimarlar Odası 1954- 1990" Kitabı Üzerine Kişisel Notlar
  Aydan Erim, Mimarlar Odası 1972-73 (18.), 1973-74 (19.), 1992-94 (33.) dönem MYK Üyesi

YAYINLAR

TEMA[S]

- Işıkla Uyuyup Uyanan Bir Mekân: Myyrmaki Kilisesi
  Erkut Şahinbaş

KÜNYE

toplumsal ilişkiler ağı bulunmaktadır. Onun bu tezi tekrar tekrar, avangard / öncü değil "artçı" olarak nitelemesi, ancak ona yine de "direnme" işlevi yüklemekten vazgeçmemesi, "çoğunluğa" değil tekil özneye seslenme gereksinimindendir. 2010'da yazdıklarına kulak verelim: "Günümüzde mimarlığın bütün ifadesinin meta kültürü statüsüne indirgenmesi gibi baskın bir eğilime karşı, mimarların kendilerini yeniden konumlandırma zorunluluğuna inanıyorum. Mademki bu tür bir direnmenin geniş toplum kesimlerince onaylanma şansı az, avangardlığı sürdürme olasılığı gibi kuşkulu bir varsayıma göre, 'artçı' bir duruş edinmek daha uygun bir tutum gibi gözüküyor."(6)

Eğer söylemin bu küresel kapitalizm çağında hâlâ bir işlevi olduğuna inanılıyorsa, kimi tüketim kalıplarına göre neredeyse süpermodern denebilecek bu ülkede modernist mimarlık söyleminin yeniden konumlanması gerekmektedir. Modern mimarlığın klima öncesi dönemine daha dikkatli bakmakta, büyük bir rötarla da olsa eleştirel bölgeselcilik adı verilen söyleme nihayet kulak vermekte ve asıl avangardlık nostaljisinden kurtulup bugünün sürdürülebilir önerileri üzerine düşünmekte yarar var. Hızla birörnek konutlar ve yaşam biçimleriyle boğulan bu dünyaya eleştirellik ve yaratıcılık, dolayısıyla alternatifler gerekli. Yaratıcılığın ön koşulu ise geçmişe eleştirel bir bakıştan geçiyor. Modernist teleoloji ne bastırdıysa geri döndü. Zamana karşı mekân, teknolojiye karşı sürdürülebilirlik, determinizme karşı çoğul akıl, akla karşı beden, kültüre karşı doğa, evrenselciliğe karşı bölge, uluslararası üsluba karşı yöresel mimarlık, otonom yapı yerine bağlamsallık, kente karşı banliyö, yüksek sanata karşı zanaat vs. Üstelik bu yükselen kavramların çoğunun tarihi, onların modernliğin karşısında değil, onu oluşturan ögeler olarak görülmesi gerektiğini söylüyor.(7)

Yüksek modernizm başından beri kenti tüm olumsuzluklarına (Otto Dix'in resimlerini veya Hilbersheimer'in kent önerilerini düşünün) karşın desteklemiş ve banliyöyü, bölgeyi küçümsemişti. Anonim kent yaşamı yeni ve farklı olanla karşılaşma ve dolayısıyla zihinsel gelişime katkıda bulunma potansiyeli taşıyordu.(8) Banliyö veya bölge ise bağlanmayı, sınırlanmayı ve eski zihniyetten kurtulamamayı, hatta aklın durmasını.(9) Oysa kış uykusundaki kımıltısız bölge artık yok. Peter Zumthor'un yapılarının nerelerde konumlandığına bakın.(10) 2000 yılında banliyödeki özneleri pastoral dünyanın dinginliği içinde sergileyen Kanadalı sanatçı Jeff Wall'un söylemek istediği ne? (**Resim 8**) Banliyö öznesini kaçış özlemleriyle betimleyen 1950'lerin Edward Hopper resimlerinden, hatta 1970'lerde Duane Hanson'ın, köpeğinden ve tıkınmaktan başka derdi olmayan banliyö kadınından ne ayırıyor Wall'un öznelerini?

Modern iletişim ağlarını kullanan kent çevresi artık kente bağımlı değil, onu aşıp dünyaya bağlanıyor. Kimi coğrafyalarda kentin eteklerinde onyıllardır üreten ve yaratan yeni bir yaşam filizleniyor. "Postmetropol" kavramını gündeme getiren Edward Soja "bölge-kent", "küresel kent bölgesi" veya "bölgesel metropol" gibi kavramlar öneriyor.(11) İstanbul gibi bir kent de bir postmetropol olarak görülmeli. Bölge taşradan merkeze taşındı. Sınırları giderek ötelenen ve neredeyse sonsuz sayıda merkezden, dolayısıyla bölgeden oluşan İstanbul gibi bir metropolün tek odaklı bir karar süreciyle biçimlendirilmesi ve tek bir konut ve yaşama biçiminin içine sıkışması, modern mimar ve kent tasarımcısının iç huzuruyla seyredebileceği bir durum değil. Dolayısıyla farklılık yaratan bölgelerin sadece taşrada değil, potansiyel olarak artık her yerde ortaya çıkması beklenmeli.

Oysa bitirme projesi olarak mimarlık öğrencilerinden hâlâ Gümüşlük'teki köy evlerinin üzerine 1960'ların megastrüktürlerini veya geodezik kubbelerini yerleştirmeleri istendiğine göre, Adolf Loos'un 1909 tarihli "Mimarlık" adlı metni hâlâ güncel Türkiye'de. Bir dağ gölünün kıyısındaki köyün pitoresk görünümünü betimledikten sonra, onların içine bir mimar tarafından kondurulmuş villanın bu huzurlu dünyanın bütünlüğünü nasıl bozduğundan yola çıkarak Loos sözü kültüre getirir ve sorar: " […] iyisi olsun kötüsü olsun bir mimar niçin gölü kirletir? Hemen her kentli gibi mimarın da kültürü yoktur. Kültüre sahip olan çiftçinin kendine güveni onda bulunmaz. Kentli, köklerinden kopmuştur. Ben insanın içi ve dışıyla bir denge oluşturmasına kültür diyorum, ki yalnızca böyle bir kültür, mantıklı bir şekilde düşünmeyi ve eylemde bulunmayı sağlar."(12) "Yapı ustası yalnızca kendi zamanının üslubunda evler inşa edebiliyordu. Fakat eski üslupta yapılar yapabilen, zamanıyla ilişkisini yitirmiş olan, kökünden kopmuş, bükülmüş olan sözü geçen adam oldu: Mimar. Zanaatkâr kitaplarla fazla ilgilenemiyordu. Mimar herşeyi kitaplardan edindi. Bilinmeye değer ne varsa, kitaplar ona bunu sağladı. Kurnaz yayımcıların bastığı bu sayısız şeyin kent kültürümüz üzerinde ne kadar zehirleyici olduğunu ve kendi kendine akıl yürütmeyi ne kadar engellediğini tahmin edemezsiniz."(13) Loos'un eski üslupta yapı dediği, bugün megastrüktür ve geodezik kubbedir.

Mimarlığın zanaatı yapı bilgisi idi. Sibel Bozdoğan bu dosyadaki yazısında kendi öğrencilik dönemindeki müfredattan da yola çıkarak 1960 ve70'lerde iklim koşullarının tasarım stüdyolarında oldukça ayrıntılı bir yer tuttuğunu, kütle biçim ve konumundan pencere boyutlarına ve güneş kırıcılara kadar birçok tasarım özeliğinin bu tür teknik analizlere dayandırıldığını yazmaktadır. Benim eğitim gördüğüm okulda da durum benzer doğrultuda idi. Tasarım stüdyolarını yönetenlerin bir bölümü yapı hocalarıydı. Sedad Hakkı Eldem yapı kürsüsünün başındaydı. Ancak zamanla mimarlık eğitiminde tasarım stüdyoları ile yapı ve fiziksel çevre kontrolü ders ve stüdyolarında aktarılan bilginin birbirinden koptuğu da bir gerçektir. Bu bir taraftan tasarımın kendini erişilmez bir özerkliğe ve eğitimde ayrıcalıklı bir konuma taşımasına, diğer taraftan yapısal bilginin hazır teknoloji pazarına terkedilmesine paraleldir. Bugün büyük boyutlu binalarda mekanik sistemlere kaba yapı maliyetinin yarısına yakın bir bütçe ayrılmaktadır. İklimsel konforun bütünüyle onlar ve gelişmiş malzemeler tarafından karşılanacağına ilişkin genel bir kabul vardır. Oysa enerji sakınımı mimara daha binanın tasarım ve inşaat aşamasından başlayan bir sorumluluk yüklemektedir. Sürdürülebilirlik açısından bina inşaatında kullanılan malzemelerin üretimi için ne kadar enerji tüketildiği kadar, onların tadilat veya yıkım aşamasında dönüştürülebilir olması da önemlidir.(14) Yapının az enerji harcaması ve az bakım gerektirmesi, uzun süre ayakta kalması ve kullanım değişikliklerine izin verecek biçimde tasarlanması çevreye daha az yük getirecektir. Sürdürebilirlik paradigması tümel maliyetin yaşam süresinin bütünü üzerinden hesaplanması gerektiğini vurgulamaktadır.(15) Yapının uzun ve sağlıklı yaşaması, onun sağlamlığına ve yapısal çözümlere dikkatle odaklanmayı gerektiriyor.

Bernard Rudofsky'nin 1964 yılında New York'taki Museum of Modern Art'ta açtığı "Mimarsız Mimarlık" adlı sergiyi ve onun bugüne kadar 14 baskı yapmış olan kitapçığını 1960'lardaki kırılma noktasının manifestolarından biri olarak görmek mümkün. Rudofsky sorunu Loos gibi kültürde değil "yaşam biçimi"ndeki kayıpta görüyordu. Ancak ikisinin ortak noktası, mimarı fail olarak görmeleridir. Rudofsky'nin mimarsız mimarlık ürünlerini sergilemesi, aslında mimarlara yöneltilmiş bir eleştiridir: "Güçlüğümüzün bir bölümü mimarlara (veya aynı amaçla tüm uzmanlara) yaşama ait sorunlarımız konusunda olağanüstü bir kavrayış atfetme eğilimimizden kaynaklanıyor. Onların çoğu aslında iş ve prestij sorunlarıyla ilgileniyorlar. Diğer taraftan bu ülkede yaşama sanatı ne düşünülüyor ne de yüreklendiriliyor. Biz ona zevk ve eğlenceye düşkünlük olarak bakıyoruz. Onun ilkelerinin yalınlık, temizlik ve yaratma karşısında genel bir saygı olduğunun çok az farkındayız."(16)

Tüm çabayı mimardan beklemek biraz eksik, hatta bugünün tüketim imgelerindeki bombardıman nedeniyle anlamsız bir yargı değil mi? Orta sınıf yükseldiği her yerde niteliği gözardı eden tüketim nesneleri ile açlığını doyurmaya çalıştı. Bu nedenle 1850'lerdeki

İngiltere, 1900'lerdeki Almanya ve 1980'lerden itibaren Türkiye'de benzerlikler var. Ev Almanya'daki adıyla "yaşam reformu"nun bir uzantısı olarak görülmüştü geçen iki yüzyılda. (17) İngiltere'de Ruskin'in, Morris'in, hatta Oscar Wilde'ın, Almanya'da Hermann Muthesius'un, Avusturya'da Loos'un çabalarının ardında orta sınıfların dünyaya daha az maddi bir açıdan bakmalarına ilişkin bir beklenti vardı. Bu gerçek ortaya koyulmadan, Ruskin'in sanat ve mimarlığı kutsal bir aura ile sarmalayan kuramı ile resim sergilerinin kapısında satılan tanıtıcı broşürlerini bağdaştırma olanağı yoktur. 1874'te yaşamın sürekli öğrenilmesi ve kendini bırakmadan temrin edilmesi gerektiği için bir zanaat olduğunu söyleyen Nietzsche, kültür denilen şeyin aslında yaşamla kurulan ilişkinin bir sonucu olduğunu kısaca özetleyivermişti: "Bana bir yaşam ver, ben ondan bir kültür yapayım!"(18) Doğruluk payı ne olursa olsun, Nietzsche'nin totaliterizme varabildiği görülen bu bakış açısı ürkütüyor bugün bizi. Ancak gerek Frampton'ın "artçı" pozisyonu, gerekse sürdürülebilir çevre beklentileri hep aynı noktada buluşuyor: Yeni bir yaşam biçimi, doğayla, evle, kentle ve toplumla kurulacak yeni bir ilişki türü gerekiyor. Bu dosya, konformist olmayan bu yolda küçük ölçekli bir uyarı sadece.

"Dosya"nın Metinleri

Dosyadaki katkılar klima öncesi veya klimasız olmaya karar vermiş modern mimarlık ürünlerine ağırlık veren yazılardan oluşuyor. Bir de fiziksel çevre kontrolü açısından sorunu nesnel bir düzlemde değerlendiren Zerrin Yılmaz'ın metni var. O elde olmayan nedenlerle gelecek sayıda yayımlanacak. Akdeniz ortamı ağırlık taşıyor. Bu havza kapalılığını açan tek yazı Sibel Bozdoğan'ın Tropikler ve Brezilya üzerine kaleme aldığı metin. Erken modern dönemde Akdenizlilik, yeni nesnelcilik ve makine estetiğindeki mesafeli akıl estetiğine karşı yeniden üretilmiş duyumsal bir mitos. Modernlikten ödün vermeden, ancak onun çatısız kübik biçimlerine Akdeniz çevresi ve adalardaki yöresel mimarlığın şiirsel dünyasının içinden bakmaya çalışan kapsamlı bir ulusüstü-bölgesel hareket. 1930'dan az önce İtalya ve az sonra İspanya'da mimarlar [her iki ülkedeki totaliter rejimlerin farklı mimarlık dayatmalarıyla (Mussolini neoklasisizmi veya Franco kırsal yerleşmeleri) kimi kez uzlaşarak] iklimi, doğayı, topoğrafyayı ve yöresel mimarlığı referans noktaları olarak alan bir söylem geliştirmişler ve ürünler ortaya koymuşlardır. (19) Akdenizlilik teması, Sedad Hakkı Eldem'in 1928-29 tarihli eskizlerinde de karşımıza çıkar. (20) İlginç olan, İtalya'da totaliter rejim ve dolayısıyla II. Dünya Savaşı sonrasında erken Akdeniz mimarlığı çabalarının (Rasyonalizm, Gruppo Sette) yadsınmayıp, sürdürülmesine ilişkin bilinçtir. Böylece İtalya, elbette farklılaşmalarla, hem 1970'lere kadar bu söylemi sürdürmüş, hem de doğayı ve yapısal çevreyi önemseyen bir mimarlık kültürünün izlerini bugünlere kadar korumuştur.(21) İspanya'da da durum pek farklı değil. Modern mimarlıkla karşılaşma anında onunla etkin bir müzakereyi başlatmış olmaları ve bunun sürdürülmesi, belki de orada mimarlığın bugün kamusal alanın aktif bir bileşeni olmasında rol oynuyor.

Bu dosyada 1930'lardaki Akdenizlilik söyleminden yola çıkan tek yazı **Burcu Kütükçüoğlu**'na ait. Geçen yıl Antoni Bonet'in Barselona yakınlarında inşa ettiği Casa La Ricarda (1953-62) üzerine yayımladığı monografik çalışma, bu dosyada iki başka Katalan mimarla devam ediyor: Josep Lluís Sert ve José Antonio Coderch. Ancak bu kez Kütükçüoğlu bu iki mimarın düşünce ve yapılarını hem İspanya ve uluslararası mimarlık tartışmalarının içinde konumlandırmaya daha fazla yer ayırıyor, hem de onları 1930'ların başlarından 1960'lara kadar süren bir zaman diliminde izliyor. Böylece başlardaki didaktik Akdenizlilik ile Coderch'in 1950 sonrası kişisel üslubundaki yaratıcılık arasındaki farkı da görmüş oluyoruz. Kütükçüoğlu'nun Akdeniz biçimlerinin ardındaki iklimsel mantığı sorgulaması ve bu konudaki kolay yargılarla yetinmemesi, yazıyı onun analitik üslubu açısından da ilginç kılıyor.

Dosyanın somut örneklerden yola çıkan yazıların öngörüldüğü bölümündeki benim yazım Agnes Kouvelas'ın Santorini Adası'nda ailesi için 1993-94'te inşa ettiği yazlık eve ayrıldı. Atina Kartası'ndan, bölgeselcilik tartışmalarına ve Bernard Rudofsky'nin Santorini araştırmalarına kadar uzanan bilgilerimizi yokladığımızda, Yunanistan modern mimarlık anlatısının çok da dışında sayılmaz. Kouvelas ister adalarda, isterse Atina'da tasarlasın, havanın dinamiğini önemseyen bir mimar. Ayrıca Adalar'ın geleneksel mimarlığını klişeye dönüştüren imitasyonlardan uzak duruyor. Yerel / bölgesel olanın bitmiş-kapanmış, dolayısıyla tekrarlanan bir şey olmadığını, yeni yerellikler yaratılabileceğini söylüyor bize. Bu tür bir mimarlığın mümkün olduğunu en iyi anlatan örneklerden biri de sözünü ettiğim ev.

Luca Orlandi'nin Frigerio Tasarım Ekibi üzerine yazısı, dosyadaki en güncel konulu katkı. Sürdürülebilirlik ilkelerinin tasarımın sonradan gözden geçirilmesiyle veya ortaya çıkmış olan ürünü yasal standartlara göre yorumlamakla gerçekleştirilebilecek ikincil kurallar olmaması, onların yapılacak işin ötesinde bireysel ölçekte hissedilmesi gereken bir kaygıya dönüşmesi, bu tür bir mimarlığın can alıcı noktası. Geleneksel mimarlıklardaki biyoklimatik çözümler, yani mimarlığın mekanik araçlar kullanmadan ısısal konfor sağlaması, elbette günümüzde çok daha etkin çözümlerle sağlanabilir. Öncelik binanın en az enerji tüketimiyle, doğaya en az yüklenerek, ama ne konforundan ne de estetik kalitesinden ödün vermeden tasarlanmasındadır. Orlandi, sürdürebilirliğin ötesinde hiçbir şablonun olmadığı, her seferinde "yer"in özgül çevresel koşullarından ve doğal kaynaklarından yola çıkarak yeniden üretilen bir mimarlığın ardındaki yaratıcı potansiyelle tanışmamızı sağlıyor.

Sibel Bozdoğan'ın Brezilya yolculuğunun hemen ardından kaleme aldığı dosyadaki yazısı, yukarıda değinildiği gibi, Akdeniz'in kapalı havzasının içinde dolaşan dört yazının kapalılığını açıyor. Nemli ve bitek tropiklerin iklimi ve doğası, kıraç Akdeniz çevresinden çok farklı. Diğer taraftan bu terim Güney Amerika, Güney-Güneydoğu Asya ve Orta Afrika gibi farklı coğrafyaları birleştiriyor. Bozdoğan yazısının başlarında salt coğrafi boyutlarıyla bile Akdeniz havzasını kat kat aşan ve hepsinde ortak olan sömürge geçmişi nedeniyle bir bölümünde iklim koşullarına uygun bir mimarlığın Avrupa merkezli bürokratik-teknokratik süreçlerle yukarıdan belirlendiği bu bölgelerin tarihsel ve politik arka planını dile getiriyor. Daha sonra sömürge statüsünden daha erken kurtulan Latin Amerika ve Karayipleri diğerlerinden ayırıp, Brezilya'yı ayrıntılı biçimde değerlendiriyor. Bu ülkede yerli ve göçmen mimarlar, iklim ve yerin özelliklerinden yola çıkan, peyzaj ile iç içe geçen, plastik niteliği yüksek ve heyecan verici bir modern mimarlık dilini 1930'lardan itibaren oluşturmaya başlamışlar. Brezilya özellikle 1950'lerde, merkezdeki modern mimarlıktan aldıklarından çok daha fazlasını ona katmış gibi görünüyor. İri ölçekli olmalarına karşın, çevreyle ve kamusal kullanımla kurdukları ilişkiden estetik gücünü alan örnekler bunlar. Bozdoğan yazının ilerleyen bölümünde çok sayıda yapıyı bize tanıtırken, hem duyduğu heyecana bizi de ortak ediyor, hem de uluslararası ağ üzerinde sayısız ilişki kuruyor. Tropikal peyzajın bolluğunu metinde üreten doyurucu bir yazı bu.

Zerrin Yılmaz'ın gelecek sayıda yayımlanacak yazısı konunun teknik boyutuna bir katkı niteliği taşıyacak. Yapılar için enerji sakınımının Türkiye'deki yasal standartlarını düzenleyen TS 825'in, ılıman-nemli iklim bölgesinde bulunan İstanbul ile sıcak-kurak iklim bölgesinde bulunan Mardin'i aynı bölge olarak kabul etmesinden yola çıkarak Yılmaz, aynı plana, yönlenmeye ve yapısal özelliklere sahip bir yapının İstanbul ve Mardin'deki reel iklim koşullarına göre termal performanslarını ölçüyor. Yazının bir diğer etkileyici sonucu ise, ikisi de Mardin'de bulunan, dış duvar ve pencereleri aynı yönde yer alan bir geleneksel, taş yığma yapıyla, betonarme bir yapının benzer konumdaki odalarında, günün aynı saatlerinde

gerçekleştirilen ölçümlerden ortaya çıkıyor. Yoruma yer bırakmayacak kadar somut gerçekler bunlar. Açık bir eleştiri ve konumuz açısından çok öğretici.

NOTLAR

1. Buchanan, P. 2005, **Ten Shades of Green, Architecture and Natural World**, Architectural League of New York, New York, s.30.

2. Önder, Z. 2012, "Bir Yangının Akla Getirdikleri", **Mimarist***,* sayı:45, ss.17-20.

3. Karadoğan, R. 2010, "Kitchen Aid ile Ekmek Makinesi Arasında: Yeni Orta Sınıf Mutfakta", **Birikim***,* sayı:260, ss.60-65.

4. Frampton, K. 1983, "Towards a Critical Regionalism: Six Points for an Architecture of Resistance", **The Anti-Aesthetic-Essays on Postmodern Culture**, (ed.) Hal Foster, Bay Press, Seattle, Washington, s.21. Frampton "eleştirel bölgeselcilik" paradigmasını daha sonra kaleme aldığı başka metinlerde de sürdürmüştür, bkz. Frampton, K. 1987, "Ten Points on an Architecture of Regionalism: A Provisional Polemic", **Center 3: New Regionalism**, ss.20-27'den aktaran: Cannizaro, V.B. (ed.) 2007, **Architectural Regionalism: Collected Writings on Place, Identity, Modernity, and Tradition**, Princeton Architectural Press, New York, ss.375-385; Frampton, K. 1992, "Critical Regionalism: Modern Architecture and Cultural Identity", **Modern Architecture, A Critical History**, 3. baskı, Thames and Hudson, New York, ss.314-327; Frampton, K. 2005, "Critical Regionalism Revisited: Reflections on the Mediatory Potential of Built Form", **Vernacular Modernism, Heimat, Globalization, and the Built Environment**, (ed.) M. Umbach ve B. Hüppauf, Stanford University Press, Stanford, California, ss.193-197; eleştirel bölgeselciliğin sürdürülebilirlik hareketiyle buluşması üzerine bkz. Moore, S. A. 2001, "Technology, Place, and the Nonmodern Thesis", **Journal of Architectural Education**, sayı:54/3, s.137; bu konuda ayrıca bkz. Frampton, K. 2005, "Foreword", Buchanan, ss.6-9.

5. Frampton, 1983, s.27.

6. Frampton, K. 2010, "Rappel à l'Ordre: The Case for the Tectonic", **The Craft Reader**, (ed.) G. Adamson, Berg, Oxford, New York, ss.411-412.

7. Hüppauf, B. ve M. Umbach, 2005, "Vernacular Modernism", **Vernacular Modernism – Heimat, Globalization, and the Built Environment**, (ed.) B. Hüppauf ve M. Umbach, Stanford University Press, Stanford, California, ss.1-23. Darmstadt, 1997, s.281.

8. Hays, K.M. 1992, **Modernism and the Posthumanist Subject-The Architecture of Hannes Meyer and Ludwig Hilberseimer**, The MIT Press, Cambridge (MA), Londra.

9. Moore, S.A. 2001, "Technology, Place, and the Nonmodern Thesis", **Journal of Architectural Education**, sayı:54/3, s.131.

10. Bilgin, İ. 1999, "Gugalun Evi", **Defter**, sayı:38, ss.10-15.

11. Soja, E.W, 2006, "Designing the Postmetropolis", **Harvard Design Magazine,** sayı:25, ss.43-49, s.47.

12. Loos, A. 1997, "Architektur": A. Loos, **Trotzdem, Gesammelte Schriften, 1900-1930**, Prachner, Viyana, s.91.

13. Loos, 1997, ss.93-94.

14. Buchanan, 2005, ("Embodied Energy" bölümü), s.33.

15. Buchanan, 2005, ("Long Life", "Loose Fit" ve "Total Life Cycle" bölümleri), ss.33-34.

16. Rudofsky, B. 1987, **Architecture Without Architects, A short Introduction to Non-Pedigreed Architecture**, 14. baskı, University of New Mexico Press, Albuquerque, s.3.

17. Buchholz, K. vd. 2001, **Die Lebensreform: Entfürfe zur Neugestaltung von Leben und Kunst um 1900**, Institur Mathildenhöhe/Häusser, Darmstadt.

18. Nietzsche, F. 1997, "Vom Nutzen und Nachteil der Historie für das Leben", **Werke I**, WBG, s.281.

19. *Modern Architecture and the Mediterranean, Vernacular Dialogues and Contested Identities* [Lejeune ve Sabatino (ed.), 2010, Routledge, Londra ve New York] kitabı içindeki şu makaleler: Gravagnuolo, B. "From Schinkel to Le Corbusier, The Myth of the Mediterrannean in Modern Architecture", ss.15-39; Sabatino, M. "The Politics of Mediterraneita in Italian Modernist Architecture", ss.41-63; Lejeune, J-F. "The Modern and the Medierranean in Spain", ss.65-93. Pizza, A. 2000; "Die Dörfer der Agrarkolonisation im Spanien Francos", **Die Architektur, die Tradition und der Ort, Regionalismen in der europäischen Stadt**, (ed.) V.M. Lampugnani , DVA, Stuttgart, Münih, ss.465-493.

20. Bozdoğan, S. 2009, "Unutulmuş Bir Başka Sedad Eldem Çizgisi: Makine Çağına karşı Lirik bir Anadolu/Akdeniz Modernizmi", **Sedad Hakkı Eldem II, Retrospektif**, (ed.) B. Tanju ve U. Tanyeli, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi, İstanbul, ss.14-23. Belki de Eldem'in 1933'te başlayan Mili Mimarlık Seminerleri'ni ve ikinci ulusal adı verilen dönemin içindeki anıtsal ve küçük ölçekli yapılarda karşımıza çıkan, köken olarak da oldukça farklı iki eğilimi İtalya ve İspanya'daki eşzamanlı çaba ve dayatmalarla birlikte düşünebiliriz.

21. Özellikle Ernesto Rogers'in 1953-65 yılları arasında editörlüğünü yaptığı, *Casabella Continuita* dergisinin bu bağlamdaki işlevi konusunda bkz. Sabatino, 2010, ss.41-42. Ernesto Rogers'in 1948'de üç kalın cilt halinde yayımladığı *Encyclopédie de l'Architecture Nouvelle*, bu tarihe kadar inşa edilmiş, konumuzla ilgili çok sayıda yapının plan ve fotoğraflarını nitelikli bir baskıyla vermektedir. Bu kitap İTÜ Merkez Kitaplığı'nda bulunmaktadır.

Bu icerik 6984 defa görüntülenmiştir.